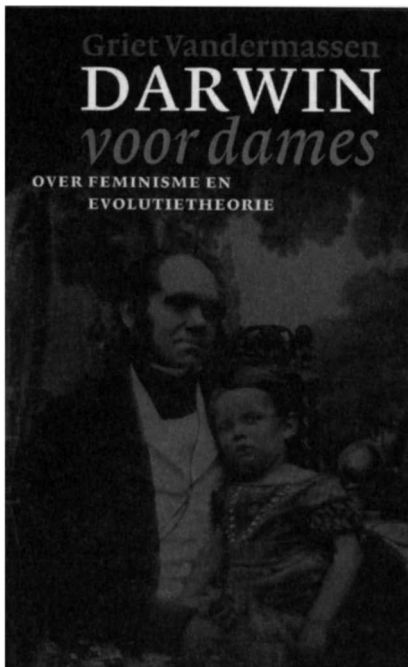

Darwin, seksuele selectie en de strijd der seksen

GRIET VANDERMASSEN

Darwin voor dames. Over feminisme en evolutietheorie

Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds' (2005).

ISBN 9057122049; 240 pagina's; prijs € 22,95

Darwin leeft bij feministen! Dit blijkt onder meer uit het boek *Darwin voor dames* waarin feministe en filosofe Griet Vandermassen betoogt dat feminisme en evolutietheorie niet met elkaar moeten strijden, maar kunnen samenwerken om sociale hervorming te bewerkstelligen. Waar voorheen feministen vooral boos waren op biologische theorieën vanwege de deterministische visie, gooit Vandermassen het in dit boek over een andere boeg: als feministen de inzichten van de evolutionaire psychologie serieus nemen, kan de strijd tussen de seksen voorspeld worden vanuit de verschillend geëvolueerde psychosexualiteit van mannen en vrouwen. Dit hangt samen met het verschil in aandeel van vrouwen en mannen aan het voortbestaan van de soort.

In samenhang daarmee bekritiseert Vandermassen gangbare feministische wetenschapsfilosofische uitgangspunten betreffende de relatie tussen kennis en (patriarchale) macht. De auteur wil laten zien dat objectieve wetenschap mogelijk is en dat feministen daaraan kunnen bijdragen en hebben bijgedragen. Tevens bekritiseert Vandermassen aanhoudend de wijze waarop feministen zich in de wetenschap politiek engageren. Objectieve wetenschap dient zich te onthouden van politiek; paradoxaal genoeg blijkt dit voor haar hetzelfde te zijn als liberaal zijn.

Vandermassen leidt haar gedurfde visie op het nut van de evolutionaire psychologie voor vrouwenbevrijding in door te verwijzen naar het werk van de Brit Charles Darwin (1809-

1892), die in 1859 de fundamenteën legde voor de evolutietheorie. Ook introduceert ze Antoinette Blackwell die in haar boek *The Descent of Man* (1875) als eerste aantoonde dat de evolutietheorie bevrijdend kan zijn voor vrouwen.

Vandermassen begint vanuit ontevredenheid met het postmodernisme van de derde feministische golf, vooral vanwege het gebrek aan samenhang hierin. Hoewel ze de radicaal-feministische observatie dat seksuele controle de kern is van vrouwenonderdrukking onderschrijft, bekritiseert ze de door (onder andere sociaalconstructivistische) feministen aangedragen verklaringen voor de strijd tussen de seksen om het voortbestaan van de soort, omdat deze de associaties tussen mannelijkheid en activiteit en vrouwelijkheid en passiviteit benadrukken. Zoals gebruikelijk in de evolutietheorie karakteriseert Vandermassen dergelijke verklaringen als 'proximaal' omdat ze alleen antwoord geven op de vraag hoe de seksen strijden. Daartegenover beoogt zij een zogenaamde 'ultieme' verklaring die de vraag naar het waarom van de strijd tussen de seksen beantwoordt.

Vandermassen heeft een dergelijke ultieme verklaring gevonden in het evolutionair perspectief binnen de psychologie. Aangezien vrouwen in de voortplanting – en dus in het voortbestaan van de soort – de meer investerende sekse zijn, concurreren mannen met elkaar om vrouwen, en daartoe bezitten ze (geëvolueerde psychoseksuele) mannelijke eigenschappen, zoals vermogen tot concurreren, agressie, bezitterigheid en controledwang. Volgens de auteur blijken er bij mannen evolutionaire overeenkomsten in de ervaring van seksuele aantrekkelijkheid. Vrouwen daarentegen bezitten de (geëvolueerde psychoseksuele) vrouwelijke eigenschappen om mannen aan zich te binden die hun kinderen helpen overleven. Genoemd worden: zorg om sociale relaties en minder agressief en minder risiconemend gedrag. Ook benadrukt de auteur evolutionaire overeenkomsten in hun voorkeur voor mannen met status en rijkdom. Beide geslachten hebben

verschillende strategieën en partnervoorkeuren die aanleiding geven tot conflict. Mannen klagen over vrouwelijke seksuele terughoudendheid en vrouwen voelen zich ongemakkelijk bij de seksuele agressiviteit van mannen. Vandermassen wijst erop dat beide geslachten bijdragen aan de bestendiging van de strijd der seksen.

'Vrouwen doen dat bijvoorbeeld door te blijven kiezen voor machtige, rijke mannen, door onderling te concurreren, of door allianties met mannen aan te gaan.'
(p. 192, 195, 197)

Als vrouwen het patriërchaat met succes willen bestrijden, moeten zij zich weerhouden van medeplichtigheid en afstand doen van gedragspatronen die bijdragen tot de instandhouding ervan. Dit is binnen het feminisme geen nieuw inzicht, en gelukkig onderkent de auteur dit ook, waarmee ze, aan het eind van haar boek, in feite haar hele onderneming relativeert.

Vandermassen is er veel aan gelegen om het wetenschappelijk karakter van het evolutionair perspectief te verdedigen. Echter, naar mijn mening geeft zij zich onvoldoende rekenschap van fundamentele kritiek op de evolutietheorie, namelijk dat te vaak de ene soort (biologische) verklaring in de andere overgaat zodat het twijfelachtig is of nog van een eenduidige verklaring gesproken kan worden. Zij laat bijvoorbeeld de voorkeur van vrouwen voor mannen met genetische kwaliteit in een andere context moeiteloos overgaan in voorkeur van vrouwen voor mannen met geld en aanzien, terwijl die mijns inziens niet per se in elkaars verlengde liggen (p. 177 en 179). En het evolutietheoretische onderscheid tussen ultieme en proximale niveaus van wetenschappelijke verklaringen zou ze ook in haar eigen argumentatie moeten toepassen. Om werkelijk van een ultieme verklaring te kunnen spreken zou de evolutionaire keten van verklaringen, met de daarin onderscheiden generaties, goed verantwoord moeten worden. Zij laat hier verstek gaan.

Verder is de auteur nogal ambivalent en onzorgvuldig in haar taalgebruik. Hoewel zij veelvuldig het vermeende deterministische karakter van de evolutietheorie weerspreekt, ontbreekt in haar betoog een zorgvuldige definiëring van begrippen als verklaring, voorspelling, oorzaak, determinatie en gradaties van determinatie. Waarin verschilt 'voorspelling' van 'determinatie'? De fundamentele vraag wat het betekent dat de strijd tussen de seksen 'voorspeld' wordt vanuit de evolutie, wordt onvoldoende bereflecteerd. Hier wreekt zich enigszins de historische opbouw van de hoofdstukken. Hoewel een historisch overzicht zinvol en informatief is, is systematiek ook nodig. Het lijkt de auteur te ontgaan dat huidige debatten over determinatie, contextualiteit en over de verhouding tussen evolutie en ontwikkeling volop gaande zijn, ook door andere dan sociaalconstructivisten die zij zo zwaar bekritiseert.

Parallel aan haar pleidooi voor de wetenschappelijke onderbouwing van de geëvolueerde neigingen karakteriseert Vandermassen de evolutietheorie als een metatheorie (p.142). Ze geeft weliswaar aan dat deze geen andere disciplines wil opsorpen (p.185), maar dat is weinig overtuigend. Het onderscheid tussen proximale en de fundamentele ultieme of evolutionaire verklaringen (p.125) is een hiërarchisch onderscheid waarvan de wetenschappelijke noodzaak of geldigheid niet beargumenteerd wordt. Verder doet zij geen recht aan het eigen karakter van sociale en geesteswetenschappen. Maar dat zouden wel dé punten van discussie met sociaalconstructivisten moeten zijn.

Waar critici van mening zijn dat seksuele selectie onvoldoende verklaringen biedt, heeft de auteur wél oog voor de context. Zij schrijft bijvoorbeeld:

'Onze geëvolueerde neigingen worden gestimuleerd door aspecten van de omgeving en veranderingen in de omgeving leiden tot veranderingen in de manier waarop die neigingen zich uiten.'
(p.185)

Maar ze verwijst nauwelijks naar onderzoek of theorieën waarin de invloed van die contexten onderzocht wordt, noch naar (andere dan sociaalconstructivistische) theorieën waarin de dynamiek tussen biologie en omgeving al bereflecteerd worden. Ook al zou volgens Vandermassen de context 'slechts' proximale verklaringen opleveren, dan zou ze dat serieus moeten oppakken.

Vandermassen bekritiseert nadrukkelijk de bekende biologe Anne Fausto-Sterling. Zij verwijst haar aangeboren neigingen te weinig serieus te nemen. Echter, naar mijn mening ontwerpt Fausto-Sterling in haar bekende werk *Sexing the Body* (2000)² een genuanceerde *development systems theory* met een interactieve structuur waarin, ook volgens Vandermassen, 'veel niveaus van natuur/cultuur, van zenuwcellen tot menselijke interacties, elkaar wederzijds voortbrengen' (p.114). Het gaat om onderzoek naar de interacties van alle niveaus, te weten het niveau van sociaal en vergelijkend historisch onderzoek, dat van analyse van cultuur en van literatuur, dat van individuele relaties en individuele ontwikkeling, dat van de geest ofwel de plaats waar gebeurtenissen die buiten het lichaam plaatsvinden en die welke binnen het organisme plaatsvinden met elkaar verbonden worden, en het niveau van de cellen die zorgen/staan voor een variëteit van functies. Interactie en 'aangeboren' oorzaken staan op gespannen voet. Al zou van 'wetenschappelijk bewezen' aangeboren neigingen sprake zijn, dan nog is voor mij met dat wetenschappelijk bewijs nog niet beargumenteerd dat deze neigingen de basis of voornaamste dimensie in ieder onderzoek zouden moeten zijn.

Vandermassen weet zich in het goede gezelschap van vooraanstaande feministische filosofen zoals Elisabeth Grosz en Elizabeth Wilson, die beiden ook pleiten voor meer aandacht voor evolutietheorie en/of biologische wetenschappen. Maar met Fausto-Sterling hanteren zij een dynamisch, niet-hiërarchisch, interdisciplinair model. Volgens mij kan Vandermassen daar nog veel van leren.

De verdienste van Vandermassen ligt in het feit dat ze de problematiek rond 'Darwin voor dames' met deze vertaling voor het Nederlandse taalgebied gedocumenteerd op de kaart heeft gezet.

Nel van den Haak

Noten

1. Verkorte en licht bewerkte versie van: Griet Vandermassen (2005). *Who's afraid of Charles Darwin? Debating Feminism and Evolutionary Theory*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
2. Anne Fausto-Sterling (2000). *Sexing the Body. Gender Politics and the Construction of Sexuality*. New York: Basic Books.

LOVER

HUIS, SCHAKEL, OVER DE WERELD, CULTUUR, FEMINISME, POLITIEK

Huilende heldinnen
Roelien Luijt analyseert van binnen-uit de beeldvorming rond gender en etniciteit binnen topsport.

Interview met Kim Longinotto
Karlijn Blécourt in gesprek met Britse filmmaker

Van meisjesprobleem naar probleemjongens
Mónique Volman over gender in de onderwijskund

1
2006

LOVER is een kwartaaluitgave van het Internationale Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIV). Verkrijgbaar vanaf eind februari in de boekhandel à € 5,-. Abonnementenprijs: studenten € 13,- particulieren € 22,- (incl. verzendkosten € 2,-). Voor vragen over het abonnementsprijs: 0251 313979 (Abonnementenland). Voor alle overige vragen mail naar www.tijdschriftlover.nl.

(ADVERTENTIE)

Sporen & Resonanties

De klassieken van Nederlandstalige Genderstudies

Amade M'charek, Agnes Andeweg & Barbara van Balen (red.)

Deze bundel is samengesteld ter gelegenheid van het vijftienvintigjarige jubileum van het Tijdschrift voor Vrouwen/Genderstudies. Het bestaat uit zeventien eerder gepubliceerde artikelen die vandaag de dag als 'klassiek' te boek staan of die een belangrijke discussie binnen Genderstudies markeren. De geselecteerde artikelen zijn nog steeds actueel en behandelen op een kalme wijze hedendaagse hete hangijzers, zoals de multiculturele samenleving, kwesties van diversiteit, of de relatie tussen theorie, methode en werkelijkheid. Samen vormen ze een mooie collage die zowel sporen uit het verleden als actuele resonanties representeert.

ISBN 90 6665 662 X
272 pagina's
€ 24,50

Uitgaven van Uitgeverij SWP zijn verkrijgbaar in de boekhandel

Voor meer informatie:
Uitgeverij SWP / Postbus 257 / 1000 AG Amsterdam / T 020 330 72 00 / F 020 330 80 40 / www.swpbook.com